

TROIA ÎN CREAȚIA LUI VALERIU MATEI – PORTALUL OGLINDIRII PREZENTULUI ÎN CONFRUNTĂRILE DINTRE SECOLE

Victoria Fonari¹

Poeziile lui Valeriu Matei adună într-un liant o rescriere a poemelor homerice într-un alt gen. Grandoarea epopeii își lasă amprenta în lirica sa. Imaginea lui Homer este transpusă în standardele frontierelor de milenii. Scriitorul percepe războiul troian, la fel ca o intermediere de timp: până la război și după.

În „Ecuatii lirice în ultimul deceniu” eul liric relevă spiritul consumist al cărții: „se schimbă număratoarea deceniilor faste”. Prin enumerații este catalogat programul optzeciștilor: „și-n zincul poetic din tipografii plouă poetic din calendare/ noi ecuații lirice/ cu obiectele și lucrurile realului epuizat,/ stors de imagini și pus de viu la uscat/ pe șiruri lungi de cuvinte fără nerv și fără rimă,/ plictisul îl mângâie, sexul expus îl animă”. Se accentuează o predilecție a artei pentru a *cânta* nepăsarea. În aceste versuri este și pictograma senzației pe care o menționează acad. Eugen Simion: „Scrie cu ștreangul la gât, sentimentul lui dominant este acela de „bună-spaimă” și metaforele care se repetă în poemele sale rupte, nemuzicale, zornăitoare ca niște lanțuri târâte pe un câmp de pietroaie, sunt acelea ale *zidului* și ale *vidului*”².

Dorința de a reveni la Homer constituie neacceptarea în artă a lipsei de sens, fiind echivalentă cu plictisul, care determină o percepere de lipsa vitalului, senzația de indiferență, de inactivitate. În această avalanșă argumentativă distingem o opoziție pentru o înstrăinare de ființă.

Senzația de plictis se opune vitalului. În această dispută Eul liric dorește să reanimeze esența în trăirea imediată. Acest imediat vine cu lecturile care formatează fondul cultural, care nu permite această înstrăinare cu ființa, acceptă înstrăinarea de predecesori, înstrăinarea de inuman, de non-existențial. Este dispută cu o lume vidă de valori. Mi se asociază cu viziunea filosofică a lui Joachim Ritter care pune valoare pe „multitudinea de posibilități ale înțelegerii lumii și obiectelor ei”. Concepțiile despre lume, precum și convingerile artistice, filosofice, religioase în determinarea lor culturală de moment sunt însăși posibilitățile constitutive ale obiectului care se arată în acest context. „Lumile purtătoare de sens”, în modul în care sunt

¹ Conf.univ.dr., Universitatea de Stat din Moldova, E-mail: victoria_fonari@yahoo.com.

² Eugen Simion. *Scriitori români de azi*. Vol. IV. București Chișinău: David Litera, 1998, pp. 295-296.

„semnificative” de fiecare dată diferit oamenilor din culturi și epoci diferite (...), trebuie concepute drept „creațiile unei funcții configurative care sălășluiește în însăși esența spiritualului” și care își regăsesc unitatea în aceasta”¹.

Istoricul literar Constantin Ciopraga determină „perspectiva resonator-intelectuală” ce crispează în „inventivitate polemică și ordine arhitectonică (...); peste lucruri se conturează Ideea. Contemporan cu Orfeu și postmodern moderat, poetul filosofează constant, totdeauna grav, uneori solemn sau oracular. (...). Revenirea la sacral și puritate va fi o reconquista. Aluzii la Homer, la Shakespeare, și Goethe, la Rimbaud și mulți alții, alterează cu priviri solidare spre Nichita Stănescu ori spre Grete Tartler”².

Tipul de multitudine se resimte și în creația lui Valeriu Matei. Perspectivele de a percepe prezentul în poezie țin de factorul cultural, dar și de poziționarea sa în cadrul poeziei *purtătoare de sens*. Rămânând a fi un discipol avid în fața memoriei, determinat de a nu trăda viața în favoarea nonsensului: „e plin de suprarutină masajul pe ambele lui suprafețe –/ nonsensul defilează hazliu”.

Acest iureș al timpului este perceput prin sensurile eposului homeric: „avem privilegiul de a fi orbiți/ de avalanșa fenomenelor,/ avem darul de-a fi clarvăzători în absență/ și consolarea lui Homer/ vedea realitatea greacă/ prin oglinzile însângerate ale mării/ încremenite la țărurile Troiei”.

Troia apare ca un portal care permite de a percepe confruntările dintre secole. Din multitudinea de simboluri extrase din mitologia greacă, această secvență a unui timp în care grecii nu cunoșteau scrisul, iar memoria a luptat în favoarea unui subiect, cizelat de aezi timp de secole, ce au ajuns să-și cânte dușmanii pentru a arăta gloria unei biruințe câștigate prin vicleșug, după ce forța fizică (al eroului elin Ahile și al viteazului troian Hector) a fost epuizată pe câmpul de luptă.

Troia pentru elini însemna restabilirea demnității, lupta pentru frumusețe, care, de fapt, își asuma toate consecințele războiului – moarte violentă, pradă de război, conflicte interne pline de sentimentul avariției, luptă în numele gloriei. Troia însemna realizarea unui jurământ asumat în fața unei dorințe (Toată oastea este alcătuită preponderent din pețitorii preafrumoasei Elena, ce a jurat după alegerea ei să nu ducă război unul împotriva altuia și în caz de pericol să lupte pentru fiica lui Zeus).

Troia în acest context înseamnă căutarea valorii într-un timp al nepăsării. Pe eul liric îl interesează raportul dintre autor și creația sa. Reflecția este conexiunea dintre poem și cititorul-poet, care rămâne fidel să raționalizeze în „ecuații lirice”. Timpul trăit la prezent este perceput ca o strălucire cu farurile aprinse pe timp de noapte. Și cu cât ești tentat să vezi contextul riști de a fi orbit. Orbirea este percepută ca o stare care oprește fenomenul ce se

¹ *Filosofia în secolul XX*. Coord.: Anton Hügli, Poul Lübcke. Trad.: Gh. Pascu, A. Apostol, C. Lupu. Vol. 1. București: ALL EDUCATIONAL, 2003, p. 210.

² Ciopraga, Constantin. *Valeriu Matei – poet al compromisului*. În: *Convorbiri literare*, sept. 2006, nr. 9 (129). Citat din: Valeriu Matei. *Cruciada Balcanică. Opera poetică*. Chișinău: Mesagerul, 2013.

trasează în timp. Această urmărire a timpului sau a fenomenelor din ultimul deceniu în face pe eul liric să treacă într-un cerc pecetluit de relația cuvânt-sens: „cuvintele se leapădă de înțelesuri (...)/ iar sensul mișcării se schimbă mereu/ și claritatea își schimbă sensurile/ spre dezolarea celor convinși/ că i-au găsit drumului un capăt/ unde stau de veghe/ cu aplauze de purtător, și pietrele adunate...”. Pietrele adunate nu se referă strict la motivul biblic, dar și la o ipoteză de alungarea cu pietre a lui Homer. Paradoxul constă în orbul care vede cu interiorul, cu sufletul și cel care vede cu ochii să nu-i fie hărăzit de a vedea decât imediatul fără consecințe, fără perspectivele contextuale, fără liantul de verigă de trecut și viitor. În acest sens imaginația apare ca un corespondent al raționalului care găsește răspunsuri într-un adevăr scindat în oglinda esențelor și aparențelor.

Cruzimea, violența războiului sunt percepute ca o durere interiorizată de o luptă ce se înfăptuiește într-o lume a unui singur om, dar care se confruntă cu nepăsarea: „(conștiința păcatului are calul troian/ ca reper și punct de pornire al nesfârșitei istorii,/ al masacrului continuu devenit pagină de glorie) // ne aruncăm privirile în largul mării,/ respirăm dunele migratoarele ale prundului/ și dezgolim mereu/ catargele frânte ale unei alte lumi”. De la microcosmos se trece la un macrocosmos: și atunci cuvântul „conștiință” care se referă la o persoană se acordă colectivității, în ecuația propusă de poet „conștiința războiului”. Fragmentat, poemul schimbă contururile homerice – de la o soluție spre biruință, spre glorie se proiectează perspectiva incorectitudinii de a utiliza un șiretlic, care știrbește din glorie. Pentru că șiretlicul nu semnifică vitejie, în tendința poeziei pure – șiretlicul are o funcție de ieșire din labirintul interdicției, al imposibilului.

Concomitent, acest șiretlic nu devine o unicitate de destin, dar o modalitate de trăi continuu. Detaliul „catargelor frânte” reflectă semnificația de a percepe fenomenul repetitiv, devenind o tradiție. Iar această „lume înfrântă”, fiind într-o antiteză cu biruința, rămâne a fi golul de a lupta pentru anumite valori, dar, în consecință, de a primi altele care se pierd pe parcursul luptei. Este o orbire în cadrul luptei, când se schimbă dioptria și utilul ia avalanșa, schimbând traiectoriile scopului propus. Campania militară de întoarcere a preafrumoasei Elena se transformă în masacrul distrugerii zidurilor de proprii cetățeni pentru a lua darul dușmanilor. Calul troian este tentația, verificarea rezistenței în fața unui dar, care distruge vigilența.

Orbirea în fața unei oferte care propune pacea, negând-o realmente. Pentru locuitorii cetății calul troian a însemnat inițial bucuria de a-și cunoaște dușmanii plecați de pe țărnițele patriei lor, dar, în realitate, a fost masacrul ce le-a distrus verticalitatea. Eul liric dorește să avertizeze că în orice ecuație ar putea rămâne un cal troian. Necunoscuta care să distrugă traiectoria, scopul, valorile, să mutileze prin consecințe.

Reveria – o Perspectivă Aeriană Fixată-n Cercul Tragic al Perfecțiunii

Atmosfera din „Grecia imaginară” se sensibilizează prin elemente aeriene de aripi de fluturi. Simetria călăuzită de cele nouă muze în care știința însoțește poezia/ arta: „mereu o altă grece, primordială,/ supremă armonie de linii și culori”. Versurile prin repetiție confirmă că în dorința revenirii eul liric va trăi alte momente și atunci această lume devine o componentă a apelor lui Heraclit. Oglinda este de fiecare dată alta, dar revenirea este inevitabilă pentru că aceasta explică distanța dintre omul împuternicit în inteligență: „descânțiază vechile erori/ fixate-n verb, în sunet sau în piatră/ împovărând o lume împovărată”. Perspectiva aeriană are consecințe invers proporțională – împovărarea este dictată de perspectiva „veacului târziu”.

Coordonata din această reverie este un element tragic din epos: „pe razele-i subțiri și rotitoare/ ca spițele de roți dansând quadriga/ de care Hector fu legat, pe zare/ se scutură polenul fulguit/ de aripile noastre-nchipuite/ în care trupul e înveșnicit”. Tragism și admirație, milă și compasiune, tandrețe și zbor – toate determinate de fatalism, fără a avea frică propriuzis de soartă – o sfidare în numele dorinței de a se percepe ca un întreg partea fizică și cea spirituală. Înfruntarea înseamnă curaj de a recunoaște o latură insolită, care are forță să fie o continuă inspirație.

Simbolul roții desemnează aceeași figură geometrică a perfecțiunii – cercul. Și în interpelarea cu Hector se remarcă viul corpului ce nu a părăsit câmpul de luptă. Cercul Omului Vitruvian este oarecum o roată prin care trece ființa umană pentru a înțelege perfecțiunea-i cosmică, mitică, arhetipală.

După studiile lui Jacques Marie Émile Lacan dorința trebuie specificată. Centrată, ea permite o destăinuire în a se cunoaște pe sine. Substratul poemului constituie că omul nu are dreptul să se dezică de visele sale. Enumerațiile *verb*, *sunet*, *piatră* par să fie într-un raport de sinonimie contextuală – a cuvântului dinamic ce are forță să zidească, având latura fonică aeriană, prin aspectul grafic rămâne eternizat. Indiferent de timp, sunt necesare acele aripi simbolice pe care le simte eul liric în *grecia sa imaginară*.

Această poezie explică perspectiva doleanței eului liric de a reveni într-un tărâm al unui arhetip primordial, ce atât de comod se pliază pe aspirații, este deschis la modificări în care își păstrează esența.

Versurile lui Valeriu Matei din perspectiva propusă denotă o confirmare a regăsirii în arealul arhetipal preluat atât din mitologia elină, cât și din cea dacică, creștină. Înțelegerea timpului vine dintr-o perspectivă a confruntării cu vulnerabilitatea, uitarea într-o tendință de a-și păstra visul poetic intact.

Referințe Bibliografice

Ciopraga, Constantin (sept. 2006). Valeriu Matei – poet al compromisului. În: *Convorbiri literare*, nr. 9 (129). Citat din: Valeriu Matei (2013). *Cruciada Balcanică. Opera poetică*. Chișinău: Mesagerul.

Hügli, Anton & Lübcke, Poul (2003). Trad.: Pascu, Gh.; Apostol, A. & Lupu, C. (2003). *Filosofia în secolul XX*, Vol. 1. București: All Educational.

Valeriu, Matei (2013). *Cruciada Balcanică. Opera poetică*. Chișinău: Mesagerul.

Valeriu, Matei (2010). *Elegiile fiului risipitor*. Iași: Princeps Edit.

Simion, Eugen (1998). *Scriitori români de azi*. Vol. IV. București Chișinău: David Litera.